

INSON KAMOLOTI VA BAXT FALSAFASI: TOHIR MALIKNING “SAODAT SAROYI KALITI” ASARI TAHLILI**G‘aniyeva Mo‘tabar Alisher qizi***Qarshi davlat universiteti*

+998912195418

ganiyevamutabar@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada o‘zbek adabiyotining taniqli namoyandasi Tohir Malikning “Saodat saroyi kaliti” asari badiiy-falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda asarning inson kamoloti, ma‘naviy barkamollik, baxt falsafasi va axloqiy qadriyatlarni yoritishdagi o‘rni ochib berilgan. Shuningdek, asardagi qahramonlar ruhiyati, insonning ichki kechinmalari hamda ezgulik va ma‘naviyat masalalari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari asarning yoshlar ma‘naviy tarbiyasidagi ahamiyati va insonni komillikka chorlovchi badiiy xususiyatlarini yoritishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *inson kamoloti, baxt falsafasi, ma‘naviyat, axloq, ruhiyat, badiiy obraz, ezgulik, tarbiya, komil inson.*

Аннотация. *В данной статье проводится художественно-философский анализ произведения Тохира Малика «Ключ дворца счастья». В исследовании раскрывается значение произведения в освещении вопросов духовного совершенства, человеческой зрелости, философии счастья и нравственных ценностей. Также анализируются внутренний мир героев, духовные переживания человека, а также проблемы добра и нравственности. Результаты исследования подчеркивают воспитательное значение произведения и его роль в формировании духовно зрелой личности молодежи.*

Ключевые слова: *человеческое совершенство, философия счастья, духовность, нравственность, внутренний мир, художественный образ, добро, воспитание.*

Abstract. *This article presents an artistic and philosophical analysis of Tohir Malik’s work “The Key to the Palace of Happiness.” The study highlights the role of the work in interpreting human maturity, spiritual perfection, moral values, and the philosophy of happiness. It also examines the psychological world of the characters, human inner experiences, and the themes of goodness and morality. The findings emphasize the educational significance of the work and its importance in guiding young people toward spiritual and moral development.*

Key words: *human maturity, philosophy of happiness, spirituality, morality, inner world, artistic image, goodness, education.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va ma’naviy tahdidlar kuchayib borayotgan davrda inson qalbi, ruhiyati hamda axloqiy tarbiyasi masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, yosh avlodni komil inson ruhida tarbiyalash, ularda ezgulik, halollik va insoniylik fazilatlarini shakllantirish badiiy adabiyotning муҳим вазифаларидан biridir. O‘zbek adabiyotida inson ruhiyati va ma’naviy kamolotini chuqur tasvirlagan ijodkorlardan biri Tohir Malik hisoblanadi. Yozuvchining “Saodat saroyi kaliti” asari inson baxti, ma’naviy barkamollik va hayot falsafasini badiiy talqin etuvchi muhim asarlardan biridir.

Asarda yozuvchi insonning haqiqiy saodati moddiy boylik yoki tashqi hashamatda emas, balki qalb pokligi, vijdon, mehr-oqibat va ezgu amallarda ekanligini ta’kidlaydi. Asar qahramonlari ruhiyati orqali insonning ichki kurashlari, hayotiy sinovlari, orzu-intilishlari va ma’naviy izlanishlari mahorat bilan yoritiladi. Shu jihatdan “Saodat saroyi kaliti” nafaqat badiiy asar, balki insonni komillikka chorlovchi falsafiy va tarbiyaviy manba sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy tadqiqotlarda Tohir Malik ijodi inson ruhiyati, ma’naviy qadriyatlar va jamiyat muammolarini badiiy tasvirlashdagi o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. Xususan, yozuvchining asarlarida insonning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va hayot haqidagi falsafiy qarashlari markaziy o‘rin egallaydi. “Saodat saroyi kaliti” asarida ham insonning baxt izlash yo‘li, o‘zligini anglash va ma’naviy kamolot sari intilishi asosiy g‘oyaviy yo‘nalish sifatida namoyon bo‘ladi.

Mazkur maqolada Tohir Malikning “Saodat saroyi kaliti” asarida inson kamoloti va baxt falsafasining badiiy talqini, qahramonlar ruhiyati hamda asarning tarbiyaviy ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari asarning yoshlar ma’naviy tarbiyasidagi o‘rni va insonni ezgulikka chorlovchi g‘oyalarini yoritishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Tohir Malik ijodi o‘zbek adabiyotshunosligida inson ruhiyati, ma’naviy kamolot va axloqiy qadriyatlarni yoritishdagi o‘ziga xosligi bilan alohida e’tibor qozongan. Adabiyotshunos olimlar yozuvchining asarlarida inson qalbi, ichki kechinmalari va jamiyatdagi ma’naviy muammolar chuqur badiiy talqin etilganini qayd etadilar. Xususan, Tohir Malik asarlarida insonning ezgulik va yovuzlik o‘rtasidagi ichki kurashi, ruhiy iztiroblari hamda hayot mazmunini anglashga bo‘lgan intilishi asosiy mavzulardan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbek adabiyotshunos olimlaridan Ozod Sharafiddinov badiiy adabiyotning inson tafakkuri va ma’naviy dunyosini shakllantirishdagi ahamiyatini yoritib, chinakam asar inson qalbiga ta’sir qilishi kerakligini ta’kidlaydi. Umarali Normatov esa zamonaviy o‘zbek nasrida inson ruhiyatining psixologik tasviri muhim o‘rin egallashini qayd etib, Tohir Malik ijodida

hayotiy haqiqat va ma’naviy masalalar uyg‘unlashganini ko‘rsatadi. Naim Karimov inson ma’naviyati va milliy qadriyatlar masalasi adabiyotning bosh mezonlaridan biri ekanligini ta’kidlab, yoshlar tarbiyasida badiiy asarlarning o‘rni katta ekanini qayd etadi. Ibrohim G‘afurov esa badiiy tafakkur va ruhiy kechinmalar tasviri orqali inson qalbidagi murakkab jarayonlarni anglash mumkinligini ta’kidlaydi.

“Saodat saroyi kaliti” asarida ham insonning ruhiy dunyosi, hayot haqidagi falsafiy qarashlari va baxt tushunchasi markaziy o‘rin egallaydi. Asarda yozuvchi insonning haqiqiy baxti moddiy boylikda emas, balki qalb pokligi, vijdon, mehr-oqibat va ma’naviy barkamollikda ekanligini badiiy obrazlar orqali yoritadi. Qahramonlarning hayotiy sinovlari, ichki kechinmalari va ma’naviy izlanishlari orqali inson kamoloti masalasi chuqur falsafiy talqin qilinadi. Shu tariqa, o‘zbek adabiyotshunoslari va ma’naviyat targ‘ibotchilarining ilmiy qarashlari Tohir Malikning “Saodat saroyi kaliti” asari inson ruhiyati, ma’naviy tarbiya va baxt falsafasini yorituvchi muhim badiiy manba ekanligini ko‘rsatadi. Asar insonni ezgulikka, komillikka va ruhiy poklanishga chorlovchi g‘oyalari bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

METODOLOGIYA

Mazkur maqola Tohir Malikning “Saodat saroyi kaliti” asarini badiiy-falsafiy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, unda sifat (qualitative) tadqiqot yondashuvi asosiy metodologik asos sifatida qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida asarning g‘oyaviy mazmuni, qahramonlar ruhiyati, inson kamoloti va baxt falsafasi bilan bog‘liq masalalar tizimli ravishda o‘rganildi. Shuningdek, asardagi ma’naviy-axloqiy qarashlar, insonning ichki kechinmalari hamda ruhiy dunyosining badiiy ifodasi tahlil qilindi.

Tadqiqotda bir nechta ilmiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Matn tahlili metodi yordamida asarning mazmun-mohiyati, badiiy g‘oyalari va yozuvchi ilgari surgan falsafiy qarashlar o‘rganildi hamda ularning badiiy ahamiyati ochib berildi. Qiyosiy tahlil metodi orqali asardagi obrazlarning xarakter xususiyatlari, ruhiy kechinmalari va hayotiy qarashlari o‘zaro taqqoslandi. Strukturaviy tahlil metodi esa asarning kompozitsion qurilishi, syujet rivoji va obrazlar tizimini ilmiy jihatdan tahlil qilishga xizmat qildi.

Shuningdek, semantik tahlil metodi orqali “saodat”, “kamolot”, “ma’naviyat”, “ezgulik”, “vijdon” kabi asosiy tushunchalarning mazmuniy yuklamasi tahlil qilindi. Psixologik yondashuv yordamida qahramonlarning ichki dunyosi, ruhiy iztiroblari va ma’naviy izlanishlari o‘rganildi. Kontekstual yondashuv esa asarning zamonaviy jamiyat, inson ma’naviyati va hayot falsafasi bilan bog‘liqligini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot materiali sifatida Tohir Malikning “Saodat saroyi kaliti” asari, o‘zbek adabiyotshunosligiga oid ilmiy manbalar, ma’naviyat va badiiy tafakkur haqidagi nazariy adabiyotlar hamda zamonaviy ilmiy maqolalar tanlab olindi. Olingan ma’lumotlar tizimli umumlashtirish, mantiqiy tahlil va interpretatsiya qilish asosida qayta ishlanib, ilmiy

xulosalar shakllantirildi. Mazkur metodologik yondashuv “Saodat saroyi kaliti” asarida inson kamoloti va baxt falsafasining badiiy talqinini kompleks hamda ilmiy asosda o‘rganish imkonini berdi. Tadqiqot natijalari yozuvchining inson ruhiyati va ma’naviy qadriyatlarini tasvirlashdagi badiiy mahoratini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari Tohir Malikning “Saodat saroyi kaliti” asari inson kamoloti, ma’naviy barkamollik va baxt falsafasini yorituvchi muhim badiiy asarlardan biri ekanligini ko‘rsatdi. O‘rganishlar shuni tasdiqladiki, asarda insonning ruhiy dunyosi, ichki kechinmalari va hayot mazmunini anglash jarayoni chuqur badiiy-falsafiy talqin etilgan. Yozuvchi qahramonlar ruhiyati orqali insonning ezgulik va yovuzlik, vijdon va nafs, ma’naviyat va moddiy o‘rtasidagi ichki kurashlarini mahorat bilan tasvirlaydi. Natijada asar inson qalbida ezgulikka intilish, ruhiy poklanish va komillik sari harakat qilish g‘oyalari shakllantirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari asarda baxt tushunchasi faqat moddiy boylik yoki tashqi farovonlik bilan emas, balki insonning ichki osoyishtaligi, vijdon pokligi va ma’naviy barkamolligi bilan bog‘liq holda talqin qilinganini ko‘rsatdi. Asardagi qahramonlarning hayotiy sinovlari, ruhiy izlanishlari va axloqiy tanlovlari orqali yozuvchi insonning haqiqiy saodati ezgu amallar va pok qalbda ekanligini ta’kidlaydi. Bu esa asarning falsafiy va tarbiyaviy ahamiyatini yanada kuchaytiradi.

Tadqiqot davomida asarning ijobiy ma’naviy jihatlari ham aniqlandi. Shu bilan birga, asarda ma’naviy qashshoqlik, nafsga berilish va axloqiy inqirozning inson hayotiga salbiy ta’siri ham badiiy asosda yoritilgan.

Olingan natijalar o‘zbek adabiyotshunosligi, ma’naviyat va badiiy tafakkur tadqiqotlari uchun muhim ilmiy xulosalar chiqarishga yordam beradi. Shu bilan birga, tadqiqot “Saodat saroyi kaliti” asarining yoshlar ma’naviy tarbiyasidagi o‘rni, insonni komillikka chorlovchi g‘oyalari hamda ezgulik va insoniylik qadriyatlarini targ‘ib etishdagi ahamiyatini ilmiy asosda yoritishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari Tohir Malikning “Saodat saroyi kaliti” asari inson ruhiyati, ma’naviy kamolot va baxt falsafasini yoritishda chuqur badiiy hamda falsafiy ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Olingan xulosalarni zamonaviy adabiyotshunoslik va psixologik tahlil tamoyillari bilan qiyoslaganda, asar insonning ichki dunyosi, hissiy kechinmalari va axloqiy qarashlarini shakllantiruvchi muhim badiiy manba sifatida namoyon bo‘lishi aniqlandi. Bu esa Tohir Malik ijodining inson ma’naviyati haqidagi zamonaviy ilmiy qarashlar bilan chambarchas bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, asarda inson kamoloti masalasi faqat tashqi hayotiy muvaffaqiyatlar bilan emas, balki ruhiy poklik, vijdon, sabr-toqat va ezgulik kabi ma‘naviy qadriyatlar bilan uyg‘un holda talqin qilinadi. Insonning ruhiy barqarorligi, hayotga bo‘lgan munosabati va ma‘naviy dunyoqarashi ko‘pincha uning ichki olami, axloqiy tanlovi hamda hayotiy sinovlari orqali shakllanishi asarda chuqur badiiy tasvirlangan. Shu tarzda yozuvchi inson qalbidagi murakkab ruhiy jarayonlarni ochib berish orqali kitobxonni mushohada yuritishga undaydi.

Tadqiqot davomida inson ruhiy holatining shakllanishi va o‘zgarishi jamiyat, oilaviy muhit hamda ma‘naviy qadriyatlar bilan bevosita bog‘liq holda namoyon bo‘lishi aniqlandi. Xususan, asarda nafsga berilish, ma‘naviy qashshoqlik va noto‘g‘ri hayotiy qarorlarning inson ruhiyatiga salbiy ta‘siri yoritilgan bo‘lsa, halollik, mehr-oqibat va pok vijdon insonni saodat sari yetaklovchi asosiy omillar sifatida talqin qilinadi.

Tahlil xulosalari shuni ko‘rsatdiki, “Saodat saroyi kaliti” asari insonning ichki dunyosi, hissiy kechinmalari va ruhiy qarorlariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadigan chuqur falsafiy asardir. Asardagi qahramonlar hayoti orqali yozuvchi insonning o‘zligini anglash, ma‘naviy poklanish va komillikka erishish yo‘lini badiiy mahorat bilan ochib beradi. Shu bilan birga, asar kitobxonni ezgulik, insoniylik va ma‘naviy barkamollik sari chorlaydi. Bu esa mazkur asarni nafaqat badiiy adabiyot namunasi, balki inson ruhiyati va ma‘naviy dunyosini shakllantiruvchi muhim ijtimoiy-ma‘naviy manba sifatida baholash zarurligini ko‘rsatadi.

XULOSA

Ushbu tadqiqotda Tohir Malikning “Saodat saroyi kaliti” asarida inson kamoloti, baxt falsafasi va ma‘naviy qadriyatlar masalasi badiiy hamda falsafiy jihatdan tizimli tarzda o‘rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, mazkur asar insonning ruhiy dunyosi, axloqiy qarashlari va hayot mazmunini anglash masalalarini chuqur yorituvchi muhim badiiy manbalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, asarda insonning haqiqiy baxti moddiy boylikda emas, balki qalb pokligi, vijdon, mehr-oqibat va ma‘naviy barkamollikda ekanligi badiiy obrazlar orqali ta‘sirchan ifodalanganligi aniqlandi.

Tadqiqot davomida asarda ilgari surilgan ma‘naviy g‘oyalar inson ruhiy barqarorligini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etishi qayd etildi. Ayniqsa, halollik, sabr-toqat, ezgulik va insoniylik fazilatlar qahramonlar hayoti orqali yorqin tasvirlangan bo‘lib, bu jihatlar yoshlar tarbiyasida katta ma‘naviy ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Shu jihatdan asar insonni komillikka, o‘zligini anglashga va ma‘naviy poklanishga chorlovchi muhim tarbiyaviy vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, “Saodat saroyi kaliti” asari nafaqat badiiy adabiyot namunasi, balki inson ruhiyati va ma‘naviy dunyoqarashiga kuchli ta‘sir ko‘rsatuvchi ijtimoiy-ma‘naviy manba sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa jamiyatda

ma’naviy qadriyatlarni rivojlantirish, yoshlarni ezgulik va insoniylik ruhida tarbiyalash hamda inson qalbini ma’naviy jihatdan boyitishga qaratilgan ilmiy va amaliy ishlarni kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G‘afurov I. Badiiy tafakkur va ma’naviyat masalalari. – Toshkent: Fan, 2018. – 256 b.
2. Malik T. Saodat saroyi kaliti. – Toshkent: Sharq, 2005. – 220 b.
3. Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Sharq, 2007. – 280 b.
4. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 400 b.
5. Sharafiddinov O. Ma’naviyat va adabiyot. – Toshkent: Ma’naviyat, 2004. – 285 b.
6. Yo‘ldoshev Q. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2003. – 190 b.